

Ювілеї

ЮВІЛЕЙ ПРОФЕСОРА М. М. ГОНА

13 липня відзначив свій 50-літній ювілей рівненський вчений, доктор політичних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету, член редакційної колегії «Думки», уродженець Івано-Франківська Максим Мойсейович Гон.

***

Бути патріотом України, маючи інше від представників титульної нації етнічне походження, – реалії, які подекуди важко збагнути «урапатріотично» налаштованим націоналістам, але які є закономірністю, об'єктивною засадою для тих, хто є прихильниками ліберального світогляду. Наш Ювіляр є людиною, яка поєднує в собі ці дві іпостасі одно-

часно – патріотизм і сповідування цінностей лібералізму, свободи, толерантності, плюралізму.

Доктор політичних наук, професор, виходець із сім'ї івано-франківської інтелігенції єврейського походження, випускник історичного факультету Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника, М. М. Гон проходив свій шлях становлення як відомого науковця вже в Рівненському державному гуманітарному університеті.

Як історик М. М. Гон, за логікою речей, мав би уособлювати частину епохи, в якій формувався як науковець, адже це ремесло чи не найбільше зазнає впливу суспільно-політичних реалій. Період 1990-х рр. характеризувався реанімацією української історичної науки після тривалого періоду її ангажування комуністичною ідеологією. Однак, як часто трапляється, переписування минушини України було поставлено на службу новим політичним реаліям, що обумовило підмінування одного міфу (комуністичного) другим (національним романтизмом). Частина істориків активно зайнялася заміною старих міфологем новими, трактуючи історію по-новому і, як зазвичай, потім потрапляла в пастку свого ж творіння, вже не маючи можливості повернутися до відстороненого від міфологем історіописання.

Лише поодинокі дослідники у цій сфері насмілювалися писати об'єктивно, кидаючи виклик пануючому мейнстріму. У їхніх рядах – наш Ювіляр. Обравши тему дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук на міжпредметному перехресті історії й етнополітології (вона присвячена діяльності єврейських партій на західноукраїнських землях у міжвоєнний період), він, тим самим, пішов проти пануючої в історичній науці тенденції. Намагання «повернути» єврейську меншину до історії нашої країни, попри вперті спроби частини науковців «забути» сам факт її існування на українських землях в минулому, виявилось справою не надто вдячною. Такий вибір теми першопочатково обіцяв у перспективі ігнорування наукового доробку багатьма провідними фаховими виданнями і, звісно ж, не потрібно було розраховувати на будь-яку державну підтримку.

У цьому контексті, мабуть, промовистою та багатозначною є назва однієї з найцитованіших сьогодні праць М. М. Гона – «Із кривою на самоті: Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі (1935-1939)» (Рівне, 2005). Остання влучно відображає не лише ракурс досліджуваної ним проблеми українсько-єврейських взаємин, але, скоріш за все, промовисто віддзеркалює психологічний портрет дослідника-історика з міста, яке зазнало особливого впливу пануючої україноцентричної тенденції історіописання. Ця робота принесла її автору серйозне визнання як науковця. Вона була часто цитована як в Україні, так і за кордоном. Однак, першою з помітних праць М. М. Гона стала монографія, написана у співавторстві з І. Погребинською «Євреї в

Західноукраїнській Народній Республіці (до проблеми українсько-єврейських взаємин)» (Київ, 1997). Ця книга стала серйозним кроком дослідника в процесі інтегрування до авторитетного наукового світу. Вона знайшла схвальні відгуки серед багатьох істориків, особливо тих, які займалися схожою проблематикою.

Продовження наукового дослідження взаємин «своїх» і «чужих» на західноукраїнських землях у міжвоєнний період завершилося виданням ще однієї монографії та здобуттям у 2007 р. наукового ступеня доктора політичних наук. Чергова наукова праця автора «Особливості міжетнічної взаємодії у контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період» (Рівне, 2007) демонструвала вже якісно новий рівень М. М. Гона – вже не як історика, а політичного аналітика. Про цю книгу часто справедливо говорять, що її потрібно читати зі словником. Дійсно, ця монографія переповнена політологічною, етнопсихологічною та соціологічною термінологією, демонструвала вдалу адаптацію сучасних західних теорій до досліджуваної ним проблеми.

І навіть на цьому етапі М. М. Гон як науковець не зупинився, не занурився винятково в буденну бюрократичну працю, яку в «подарунком» завжди отримують люди, що здобувають статус доктора наук за відомою в Україні формулою: «Чим більшого ти досягаєш в науці, тим менше вільного часу тобі залишають для того, щоб займатися нею». Наш Ювіляр продовжив дослідницьку діяльність, вже по-новому кидаючи виклик пануючому мейнстріму.

Звісно, з часів 1990-х рр. україноцентризм вітчизняної історії значною мірою канув у Лету, з'явилося чимало об'єктивних дослідників, які вивчають минуле країни в царині міжетнічних взаємин. Однак, піднесений на п'єдестал міф безгрішності українського радикального націоналізму у міжвоєнний та воєнний періоди продовжує функціонувати, створюючи низку перешкод як для багатьох істориків, які не можуть вибратися з пастки свого творіння, так і для розвитку історичної науки в Україні в цілому. У цьому контексті М. М. Гон знову взявся за невдячне завдання деміфологізації історії України, долучаючись до виконання важливої функції завершення формування модерної української нації. Адже йому, як нікому іншому, відомою є аксіома: «Демістифікація минулого часто закінчується віднайденням власної ідентичності».

Нові наукові зацікавлення вченого призвели до видання першого в Україні посібника, присвяченого геноцидам та геноцидознавству (Гон М. Геноциди першої половини ХХ століття: порівняльний аналіз: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. – Івано-Франківськ, 2009), в якому об'єктивно висвітлено події Голокосту на українських землях.

На сьогодні, окрім названих нами окремих монографій та посібників, М. М. Гон є автором понад 200 наукових праць, частина з яких публікувалися в провідних вітчизняних та зарубіжних виданнях, а також

виголошувалися ним під час наукових стажувань у Польщі, Франції, Ізраїлі та США.

Важливим доробком Ювіляра упродовж останніх років стали публікації у івано-франківському виданні НТШ «Думка». Їхня особливість – чітка етнополітологічна складова у дослідженні взаємодії політичних інститутів і процесів в сучасній Україні та в царині ретроспективної політології.

Зокрема у статті «Етнополітичний дискурс міжетнічної взаємодії в інтерпретації українських та російських вчених: загальний огляд», М. М. Гон визначив основні дослідницькі вектори, що сформувалися в російській та українській етнополітології наприкінці 1980-х – у першій половині 1990-х рр. У цьому дослідженні вчений, укотре, довів своє уміння філігранно розуміти складні політичні процеси: «Взаємодія “іншостей” є об’єктивною для будь-якого гетерогенного суспільства, адже етнічна й конфесійна строкатість віддавна є нормою для більшості держав сучасного світу. Інтеракціонізм “своїх” і “чужих”, враховуючи сучасні міграційні процеси, не втрачатиме своєї суспільної актуальності і в подальшому. Принаймні, можна без особливого ризику прогнозувати те, що із зростанням економічного потенціалу України присутність “чужих” у ній (зокрема, вихідців з країн Азії та Північної Африки) невпинно зростатиме. Такий статус-кво вже очевидний у сучасних мегаполісах України і є своєрідною “матрицею” для прогнозування подальшого перебігу подій» (Думка. – 2013. – № 3 (23). – С. 236).

У статті «Маніпулювання “іншістю” в політичному конфлікті (на прикладі Революції честі і гідності в Україні), М. М. Гон вдало проаналізував спроби центральної влади України інспірувати єврейську карту в час політичної кризи кінця 2013 – початку 2014 рр.

Вказуючи на її ініціативи, спрямовані на використання антисемітських інсинуацій задля дискредитації та придушення опозиції, відміни президентських виборів, вчений вивчив позицію Асоціації єврейських організацій і общин України в час Революції честі і гідності. Вчений зокрема стверджував, що на сьогодні важко спроєкувати наслідки Революції честі і гідності в її «єврейському ракурсі». Імовірно, вона дасть імпульс до формування нового фрейму – майданівського. Того, який маркуватиме їхню участь у протестному русі – подіях, які означені стрімким зростанням політичної участі громадян України задля повалення кланово-олігархічної системи, що вразила всі сторони її суспільного життя. М. М. Гон виснував, що «виникнення нового фрейму може скоригувати (враховуючи пасивність євреїв у час постановня Української Народної Республіки (1917 р.), нейтралітет в час інституціоналізації Західноукраїнської Народної Республіки (1918 р.) та в польсько-українській війні) оцінку українсько-єврейської взаємодії в моменти політичних екстрем. Не менш важливим є й те, що Революція честі і гідності, враховуючи багатонаціональний склад її учасників, імовірно

дасть новий потужний імпульс подальшому процесу формування української політичної нації» (Думка. – 2014. – № 3 (27). – С. 18).

Оскільки М. М. Гон є визнаним авторитетом у дослідженні проблем міжетнічної взаємодії і міжетнічної комунікації на західноукраїнських землях, стійкий інтерес викликають його нові публікації, присвячені цій царині.

Так у статті «Етнополітичні суперечності та конфлікти на західноукраїнських землях (1926–1939 рр.)» вчений проаналізував етнополітичні конфлікти, які в 1926–1939 рр. відбулися на західноукраїнських землях у складі Польщі. На думку Ювіляра, суперечності поміж «своїми» й «чужими» слід досліджувати в контексті конфліктів інтересів та адаптації. Серед них – українсько-польська боротьба за збереження / поновлення суверенітету над територією, різні позиції етнічних спільнот у питаннях децентралізації управління державою, нерівності можливостей / участі етнічних меншин і титульного етносу в керівництві нею. Відтак М. М. Гон запропонував трактувати суперечності, що зародилися на ґрунті неприйняття політичних символів «чужих», елементом семіотичного конфлікту, вважати його особливим типом. Важливим є висновок вченого: «Методи, які застосовувалися учасниками політичних суперечностей і конфліктів, коливалися від психологічного тиску до застосування безпосереднього фізичного насильства щодо „чужих”». При цьому в окремих випадках ними використано принцип колективної відповідальності етнонаціональних спільнот. Це, як і непоступливість конфліктуючих сторін, з одного боку, та ворожнеча груп і їхня конкуренція в інших сферах суспільного життя, з другого, вносило в міжетнічну взаємодію надмірну емоційність та категоричність у захисті «ми»-інтересів» (Думка. – 2015. – № 3 (31). – С. 196).

З-поміж нових векторів діяльності вченого – творення експертного середовища та інтелектуальної спільноти дослідників проблем історичної пам'яті та «політики пам'ятання». Це, зокрема, зусилля М. М. Гона, спрямовані на відновлення полікультурного простору Рівного та загалом історичної Волині, організація низки всеукраїнських наукових конференцій з проблем діагностування стану і перспектив меморативних практик. Йдеться про ГО «Мнемоніка», яка успішно діє з ініціативи Ювіляра у Рівному. Основна мета діяльності цієї інституції – наукові студії меморіальної політики та публічної історії, пошук, розробка і сприяння впровадженню їх оптимальних демократичних моделей у сферу політики пам'яті України. Помічниками тут М. М. Гоніві, поруч з колегами з інших наукових центрів нашої країни (Києва, Дніпра, Ніжина, Львова, Луцька, Івано-Франківська, Чернівців та інших міст), стають його вихованці (один доктор і п'ять кандидатів наук у царині політичних та історичних наук) та аспіранти.

Не менш важлива сторінка діяльності М. М. Гона – заснування та редагування ним всеукраїнського фахового видання з політичних наук

«Панорама політологічних студій», яке вже десять років з'являється друком у Рівному. За цей час видання стало авторитетним дискусійним майданчиком для багатьох поважних вчених та дослідників-початківців вітчизняної політичної науки, сформувало цілу плеяду авторів, котрі вважають за честь оприлюднювати свої статті, огляди та рецензії у цьому виданні, головним редактором якого є Максим Мойсейович.

Позаяк це – ще одне свідчення працелюбства у науковій сфері Ювіляра, його патріотизм як громадянина України, украй актуальною є дихотомія «державництво» / «патріотизм», того «цементу політичного», про який славний син Волині В'ячеслав Липинський писав: «Тільки тоді, коли державники українські всіх місцевих класів і всіх місцевих націй переможуть агентів, яких метрополії мають на Україні теж у всіх місцевих класах і всіх місцевих націях (також у «нації українській») – зможе повстати Держава Українська. І тільки в Українській Державі – тільки в процесі співжиття мешканців України [...] може витворитись з них Українська Нація (курсив наш. – Автори)»¹.

На таких засадах міцно стоїть наш Ювіляр, якому побажаємо сили духа і витривалості у нелегкій справі деміфологізації історії України, творення сучасного дискурсу історичної пам'яті та відновлення правди про нації та особистості, котрі створили сучасну Українську державу.

П. С. Долганов (м. Рівне),

І. С. Монолатій (м. Івано-Франківськ)

---

¹ Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Писані 1919–1926 р. / Вячеслав Липинський. – Відень, 1926. – С. XVI.